

ХАРАКТЕРИСТИКА СТРУКТУРНИХ КОМПОНЕНТІВ ВОКАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Галина Панченко

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Анотація:

У статті розглянуто поняття «структура», схарактеризовано компоненти вокальної підготовки, у ході якої розвиваються творчі здібності майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Ключові слова:

структура, компонент, вокальна підготовка, творчі здібності, майбутній учитель музичного мистецтва.

Аннотация:

Панченко Галина. Характеристика структурных компонентов вокальной подготовки будущих учителей музыкального искусства.
В статье рассмотрено понятие «структура», охарактеризованы компоненты вокальной подготовки, в процессе которой развиваются творческие способности будущего учителя музыкального искусства.

Ключевые слова:

структура, компонент, вокальная подготовка, творческие способности, будущий учитель музыкального искусства.

Resume:

Panchenko Galina. Characterization of vocal training structure components of future teachers of the art of music.
The article discusses the concept of "structure" and defines the components of vocal training which help to develop creative abilities of future teachers of the art of music.

Key words:

structure, component, vocal training, creative abilities, future teacher of the art of music.

Постановка проблеми. Метою музично-педагогічної освіти є підготовка музиканта-педагога вищої кваліфікації, якому властиві здатність ціннісно-смыслового самовизначення, гуманна парадигма педагогічних відносин, художня компетентність. Актуальним залишається пошук нових організаційних форм, методів і технологій вокального навчання, можливостей більш широкого застосування різноманітних засобів педагогічного впливу – усього, що сприяє вдосконаленню вокальної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва, унаслідок якої отримують розвиток творчі здібності, збагачується духовний потенціал.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науково-методичній літературі проблеми вокального навчання досліджувалися в різних аспектах. Так, методику постановки голосу та фізіологію співацького процесу вивчали Д. Аспелунд, В. Морозов, Д. Євтушенко, М. Микиша та ін.), формування професійно значущих якостей у процесі вокальної підготовки – О. Краснова-Соколова. Педагогічне обґрунтування змісту вокальної підготовки міститься у працях Ю. Юцевича, Г. Стасько; методичним засадам удосконалення вокальної підготовки присвячені дослідження Л. Василенко, Л. Тоцької.

Позитивно оцінюючи здобутки названих вище науковців, доцільно зауважити, що проблема вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, у процесі якої отримують розвиток саме творчі здібності, на сьогодні залишається висвітленою частково.

Формулювання цілей статті. Метою статті є характеристика структурних компонентів вокаль-

ної підготовки, що сприяє розвитку творчих здібностей майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін «структура» (лат. Structure – побудова, розміщення) означає внутрішню будову чогось, певний взаємозв'язок складників цілого, взаємне розташування частин, що утворюють ціле, сукупність усталених зв'язків, які забезпечують таку цілісність тощо.

У філософії структура розглядається як властивість тих предметів і явищ, що становлять систему. У психології – як взаєморозташування, сукупність стійких зв'язків між компонентами об'єкта, що забезпечують його цілісність. У структурі елементи цілого впливають один на одного: якщо відкинути або додати один з елементів структури, то це може призвести до змін всієї сукупності, і вона перетвориться на якесь нове ціле. У педагогіці під структурою прийнято розуміти внутрішню організацію системи, яка є множиною зв'язаних між собою елементів, що становлять певну систему.

Вокальна підготовка розглядається нами як закономірно побудована педагогічна система, основними структурними компонентами якої є: адаптивно-культивуючий, мотиваційний, когнітивно-пізнавальний, смислотвірний, творчо-діяльнісний. Такий компонентний склад, на нашу думку, забезпечує створення необхідних і сприятливих умов для розвитку творчих здібностей майбутнього вчителя музики. Коротко розглянемо кожен із цих компонентів.

Адаптивно-культивуючий компонент вокальної підготовки сприяє усвідомленню студентом

важливості вокальних занять, у ході яких він працює над власним голосом, здатним до гнучкої динамічної градації, зосереджує свою увагу на розкритті ідейно-художнього змісту вокального твору. Студент-початківець адаптується до нових вимог та умов навчання і виховання, опановує основні механізми голосоутворення (акустичні, фізіологічні, психолого-педагогічні), вчиться свідомо володіти голосом із тим, щоб надалі спрямовувати свою психічну енергію на творчий процес.

Педагог культивує у студента потребу в художньому правильному співі, виявляє, формує його творчу уяву та фантазію, що дає можливість розвивати здатність до адекватного «входження» в емоційно-творчий тонус. Із цього моменту починається поступове розкріпачення уваги, яка концентрується на створенні художнього образу.

Інтенсивному навчанню сприяє активізація самостійної роботи студента під час ознайомлення з теоретичним матеріалом, ретроспективне виконання творів із метою актуалізації його вокально-виконавського досвіду та гедоністичного ставлення до вокального мистецтва загалом.

Створення на музично-педагогічному факультеті «адаптивно-освітнього середовища» (О. Стрілецька), «соціального оазису» (Е. Фромм), тобто соціуму з високими за змістом та інтенсивністю характеристиками спільної діяльності, що ґрунтується на діалозі між рівноправними суб'єктами навчання в атмосфері підтримки, відкритості, довіри, співпраці та взаємодії, дає змогу розвивати експресивність, екстравертність, спостережливість, творчі витoki особистості.

Отже, адаптивно-культивуєчий компонент вокальної підготовки – це важлива умова створення у вокальному класі естетичного простору педагогічного процесу, який має стимулювати активність студентів, мотивувати їх участь у художньо-творчій діяльності.

Саме мотивація спонукає людину до конкретних форм діяльності або поведінки. Мотив, на думку вчених, виступає «рушійною силою», «стартом» (С. Сисоєва), «пусковим механізмом», «внутрішньою пружиною» (В. Клименко) будь-якої діяльності людини. Мотивація пронизує всі структурні утворення особистості: її спрямованість, потреби, переконання, цілі, ідеали та смаки, характер, емоції, здібності, діяльність.

О. Рудницька акцентує на тому, що професійне і творче зростання особистості залежить від змісту й спрямованості її особистісної та професійної «Я»-концепції і передбачає збереження та стимулювання пізнавальної та навчально-

професійної мотивації майбутнього вчителя музики [5].

Серед вищих потреб учителя Н. Сегедою виокремлюється самоактуалізація як підвищення фахової компетентності, задоволення професійних інтересів, самовдосконалення, самоосвіта, реалізація власних ідей і творчих задумів [6].

Студенти, для яких провідним є мотив досягнення (позитивна оцінка на іспитах, заліках, очікування схвалення від педагога), обирають найбільш безпрограшний варіант із запропонованих завдань. Студенти, у яких пізнавальний мотив (зацікавленість у діяльності, а не у власних успіхах) виступає домінантою діяльності, виявляють інтерес до творчих завдань за умови, що є зразки їх виконання. Мотив самовдосконалення, самоактуалізації характерний для тих студентів, які надають перевагу контекстним завданням.

На думку Д. Богоявленської, перший мотив виступає психологічним бар'єром для прояву креативності, гальмує розвиток творчих здібностей [1]. Варто погодитися з висновками дослідників про те, що саме другий і третій типи мотивації стимулюють духовну активність і розвиток творчих здібностей.

Мотиваційний компонент вокальної підготовки зорієнтовано на збагачення вокальної культури та загальної музично-естетичної компетентності; збереження стійкого інтересу до вокальної музики та мистецтва загалом, музично-творчих видів діяльності; на творче виявлення власної професійної індивідуальності; опанування механізму саморозвитку (для забезпечення в майбутньому високого рівня освіченості, особистісного й творчого розвитку своїх учнів).

Отже, наявність мотиваційного компонента у структурі вокальної підготовки спонукає студентів до формування професійної позиції і стилю художньо-педагогічної діяльності, забезпечує прийняття й осмислення педагогічних технологій та інноваційних компонентів у професійній діяльності.

Когнітивно-пізнавальний компонент сприяє розвитку пізнавальних і аналітичних здібностей завдяки тому, що майбутній учитель у процесі вокального навчання вчиться спостерігати за інтонаційно-образним розвитком музики, відображенням різних емоційних станів та характерів людей; розпізнавати основні засоби виразності, музичні жанри та стилі, їх виражальні можливості у втіленні життєвого змісту; музичні твори за їх емоційно-образним змістом; національний колорит музичних творів; порівнювати твори різних

жанрів та образну мову музичних і літературних творів різних національних та індивідуальних композиторських стилів, використовуючи спеціальну музичну термінологію; розрізняти різні види виконання музики, тембри голосів і музичних інструментів; музичні жанри; пояснювати роль виконавських засобів у втіленні змісту музичних творів, а також значення сценічних засобів виразності виконавця; дотримуватись правил фразування й дихання під час виконання музики; ансамблевого виконання вокальних творів і виразно виконувати народні й композиторські пісні; імпровізувати прості мелодичні звороти, ритмічний супровід до пісень; інтерпретувати зміст прослуханих і виконаних музичних творів як відображення емоційного та духовного світу людини, спираючись на власний емоційно-естетичний досвід; висловлювати та обґрунтовувати власне емоційно-естетичне ставлення до музичних і літературних образів; власну думку щодо розуміння духовної сутності творів мистецтва; втілювати емоційно-образний зміст музичного твору у процесі його виконання; виявляти готовність до використання набутих предметних компетенцій у процесі творчої самореалізації.

Таким чином, когнітивно-пізнавальний компонент вокальної підготовки відзеркалює ознаки загальної компетентності, які ґрунтуються (за Л. Масол) «не просто на знаннях і вміннях, а на ціннісних пріоритетах особистості та особливостях ментального досвіду» [3, с. 43–45].

Смислотвірний компонент у структурі вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва впливає на розвиток здатності втілювати особливості того чи іншого вокального образу у процесі співу. Найбільш повно він виявляється у виконавській інтерпретації вокальних творів із якісним перетворенням останньої з автентично-стилізованої та особистісно-суб'єктивної на виконавсько-творчу, а також у розвитку здатності до музично-педагогічних узагальнень і аналізу музичних явищ.

Володіння мовою музичного мистецтва є необхідною умовою повноцінного входження у творчий процес сприйняття й пізнання музики, інтерпретації музичних образів, імпровізації. Саме ця умова у процесі музичного навчання формує бажання самовиражатися мовою музики. Цінність музично-мовленнєвої діяльності полягає в тому, що студенти у процесі експериментування з музичними звуками, інтонаціями відкривають нові, раніше невідомі їм поняття, закономірності, засвоюють нові способи й види дій. Формуючи вла-

сний музичний образ, спостерігаючи за його динамікою, студент продовжує розвивати творче мислення, уяву; створення навіть елементарної імпровізації сприяє глибшому розумінню й засвоєнню ним музичного мистецтва та формує власне ставлення до нього.

Отже, педагогічне керівництво у процесі забезпечення смислотвірного компонента вокальної підготовки має бути спрямоване на досягнення балансу між індивідуально-творчими усвідомленнями студента і прагненням відобразити в інтерпретації стиль композитора; уникати догматичної манери виконання, інтерпретувати твори згідно з естетичними ідеалами сучасної епохи.

Творчо-діяльнісний компонент вокальної підготовки зорієнтовано на формування у студентів здатності до педагогічної проєкції результатів власного музично-творчого розвитку; формування творчо-дослідницького підходу до професійної діяльності. Останній засвідчує уміння передавати суб'єктивний емоційний досвід своїм учням, ставити за мету професійної діяльності розвиток творчих здібностей дітей, педагогічно обґрунтовано обирати способи досягнення цієї мети, застосовувати набуті знання та вміння у творчій роботі з музично-естетичного виховання школярів.

Означений компонент передбачає набуття студентами певного досвіду (оволодіння конкретними прийомами розвитку творчих здібностей учнів, вміннями самостійної інтерпретації музичних творів шкільного репертуару, добору й систематизації вокального репертуару для проведення занять з учнями) і є характерним для заключного етапу навчання у вокальному класі.

Отже, у процесі реалізації творчо-діяльнісного компонента навчання може бути результативним за умови максимальної концентрації зусиль викладача і тих, хто навчається, активізації їх педагогічно-творчого мислення, формування у студентів упевненості в доцільності музично-творчого навчання дітей.

Висновки. Узагальнюючи вище викладене, можемо стверджувати, що інтенсифікація процесу навчання у вокальному класі (створення «соціального оазису», емоційно-позитивної аури занять, опора на життєвий досвід студентів і врахування їх індивідуальних особливостей, стимулювання внутрішньої активності, самостійності, актуалізація мотиваційно-ціннісного ставлення до майбутньої музично-педагогічної діяльності, оволодіння студентами системою особистісно зорієнтованих технологій педагогічної діяльності) гарантовано

сприятиме розвитку творчих здібностей майбутнього вчителя музичного мистецтва, наслідком

чого стане зростання його компетентності та професіоналізму.

Список використаних джерел

1. Богоявленская Д.Б. Природа творческих способностей / Д.Б. Богоявленская // Психология: Вестник РГНФ. – 1995. – Т. 16, № 5. – С. 166-175.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 374 с.
3. Методика навчання мистецтва у початковій школі: Посібник для вчителів / Л.М. Масол та ін. – Х.: Веста, Вид-во “Ранок”, 2006. – 256 с.
4. Олексюк О.М. Музично-педагогічний процес у вищій школі / О.М. Олексюк, М.М. Ткач. – К.: Знання України, 2009. – 123 с.
5. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька. – Навч. посібник / О.П. Рудницька. – К., 2002. – 270 с.
6. Сегеда Н.А. Підготовка майбутнього вчителя музики до професійної самореалізації: Автореф. дис... канд. пед. наук. 13.00.04 / Н.А. Сегеда. – К., 2002. – 16 с.

Рецензент: Сегеда Н.А. – д.пед.н., професор

Відомості про автора:

Панченко Галина Павлівна

Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького
вул. Леніна, 20, м. Мелітополь,
Запорізька обл., 72312, Україна
doi: 10.7905/нвмдпу.v0i10.705

Надійшла до редакції: 09.04.2013 р.

Прийнята до друку: 04.06.2013 р.

References

1. Bogoyavlenskaya, D. B. (1995). *Nature of creative abilities*. Psychology: Bulletin RHSF. 5(16). 166-175. [in Russian].
2. Honcharenko, S. U. (1997). *Ukrainian pedagogical dictionary*. Kyiv: Lybid'. [in Ukrainian].
3. *Methods of teaching art at elementary school: Teaching guide*. (2006). In L. M. Masol. Kharkov: Vesta, Publishing House “Ranok”. [in Ukrainian].
4. Oleksiuk, O. M. (2009). *Musical and pedagogical process in higher education*. Kyiv: Znannya Ukraine.
5. Rudnyts'ka, O. P. (2002). *Pedagogy: general and artistic*. Kiev. [in Ukrainian].
6. Segeda, N. A. (2002). *Preparation of the future music teacher for professional self-realization: Synopsis of the thesis for the degree of Candidate of pedagogical sciences*. 13.00.04. [in Ukrainian].